

Nikola Jakšić

Odjel za povijest umjetnosti
Sveučilište u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV. 2
HR - 23000 Zadar
njaksic@unizd.hr

Nekrolog / Obituary
UDK / UDC: 7.07:929Tomić, R.
DOI: 10.15291/ars.4654

Radoslav Tomić – *In memoriam*

Radoslav Tomić – IN MEMORIAM

SAŽETAK

U Splitu je u nedjelju, 17. ožujka 2024. nakon teške bolesti u 68. godini preminuo akademik Radoslav Tomić, povjesničar umjetnosti, vodeći hrvatski stručnjak za figurativnu umjetnost renesanse i baroka. Započeo je svoje djelovanje u Splitu kao muzealac, a zatim kao konzervator u službi zaštite spomenika kulture, a potom kao istraživač u Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu. Od 1997. godine bio je prof. za umjetnost baroka na Filozofskom fakultetu u Zadru. Od 2010. godine je redoviti član HAZU-a. Autor je vrijednih izložbenih projekata: o umjetničkoj baštini Kotorske biskupije 2009., o djelima mletačkog slikarstva u Dalmaciji 2011., te o slikarstvu talijanskog baroka u Hrvatskoj 2015. Autor je više knjiga: o baroknim oltarima u Dalmaciji 1995., o splitskoj slikarskoj baštini u razdoblju mletačke vladavine 2002., o Lottovu portretu Tome Nigera 2021. U ediciji Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije obrađuje novovjekovno slikarstvo i skulpturu zadarske dijeceze. Posljednjom knjigom *Znakovi identiteta. Sveci zaštitnici u umjetnosti 17. i 18. stoljeća u Dalmaciji, Boki kotorskoj i Dubrovačkoj Republici* (2021.) sintetizira svoja dugogodišnja istraživanja.

Ključne riječi: Radoslav Tomić, renesansa, barok, slikarstvo, kiparstvo

ABSTRACT

On Sunday, March 17, 2024, Radoslav Tomić, an esteemed art historian, member of the Croatian Academy of Sciences and Arts, and a foremost authority on Renaissance and Baroque figurative art in Croatia, passed away in Split at the age of 68. Tomić's distinguished career began in Split, where he worked as a museum curator and cultural heritage conservator before becoming a researcher at the Institute of Art History in Zagreb. From 1997, he was a lecturer in Baroque art at the Faculty of Philosophy in Zadar. In 2010, he became a full member of the Croatian Academy of Sciences and Arts (HAZU). Tomić's scholarly contributions include influential exhibition projects on the artistic heritage of the Kotor Diocese (2009), Venetian painting in Dalmatia (2011), and Italian Baroque painting in Croatia (2015). He wrote several books on Baroque altars in Dalmatia (1995), Split's painting heritage under Venetian rule (2002), and Lotto's portrait of Toma Niger (2021). His comprehensive work *Artistic Heritage of the Zadar Archdiocese* examines early modern painting and sculpture in the Zadar diocese. His final book, *Znakovi identiteta. Sveci zaštitnici u umjetnosti 17. i 18. stoljeća u Dalmaciji, Boki kotorskoj i Dubrovačkoj Republici* (Signs of identity: Patron saints in the art of the 17th and 18th centuries in Dalmatia, Boka Kotorska, and the Republic of Dubrovnik, 2021), offers a synthesis of his scholarly endeavours.

Keywords: Radoslav Tomić, Renaissance, Baroque, painting, sculpture

Dana 17. ožujka 2024. godine u 68. godini života preminuo je ponajbolji poznavatelj renesansne i barokne umjetnosti na istočnoj obali Jadrana, akademik Radoslav Tomić.

Rođen je u Splitu 1. ožujka 1957. godine. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao je studij povijesti umjetnosti i komparativne književnosti 1982. godine, magistrirao je s temom *Poljica – prostor i spomenici* 1988. godine, a doktorirao je s temom *Barokno kiparstvo u mramoru na području Dalmacije* 1994. godine.

Svoju je profesionalnu karijeru započeo 1983. godine kao kustos u Muzeju grada Splita. Od 1986. do 1998. djelovao je kao konzervator u tadašnjem Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Splitu. Od 1998. godine zaposlen je u Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu.

Godine 1997. na inicijativu autora ovog teksta preuzeo je nastavu iz predmeta Umjetnost baroka na Odjelu za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru gdje je i izabran za redovitog profesora u trajnom zvanju.

Od 2004. godine biran je za člana suradnika HAZU-a u Razredu za likovne umjetnosti, a od 2010. godine postao je redovitim članom.

Istražujući likovnu baštinu iz razdoblja od 15. do 20. stoljeća, obišao je cijelu hrvatsku obalu Jadrana i njezine otoke, zavirujući u svaku crkvu, svaku lokalnu i sakralnu zbirku ili privatnu kolekciju umjetnina.

U više je navrata boravio na stipendijama i studijskim boravcima u inozemstvu: München (1986.), Firenca (1988., 1992., 2001.), Beč (1993.), Venecija (1995., 1997., 1999.).

Važan segment njegove djelatnosti povezan je s restauratorskim radionicama, i s onom u Splitu, i onima u Zadru i Dubrovniku. Tu je Tomić, naime, restauratorima pomagao u pravilnom usmjeravanju metodologije restauratorskih postupaka.

Djelujući kao muzealac, konzervator i istraživač sudjelovao je u pripremi brojnih izložbi u Hrvatskoj i u inozemstvu, a valja istaknuti ove: *Obrana Splita za vrijeme mletačke vlasti* (Split, 1984.), *Umjetnost kasnog baroka u Splitu* (Split, 1988.), *Povratak Palme Mlađeg* (Split, 1988.), *Palma Mlađi – crteži i slike* (Split, 1990.), *Naše more hrvatsko* (Split, Zagreb, Rijeka, 1993.), *Restaurirane umjetnine iz splitske katedrale* (Split, 2000.), *Franjo Salgetti-Drioli, retrospektivni pregled* (Zadar, 2001.).

Nezaobilazno je njegovo sudjelovanje u važnim nacionalnim izložbenim projektima: *Tisuću godina hrvatske skulpture* (Zagreb, 1991.) gdje u pratećem katalogu obrađuje temu: „Barokno slikarstvo Istre, Kvarnera i Hrvatske”.

Sudjeluje i na izložbi *Dominikanci u Hrvatskoj* (Zagreb, 2008. – 2009.), a u katalogu obrađuje temu „Slikarstvo i skulptura u dominikanskim crkvama Dalmacije od 16. do 19. stoljeća”. Nakon toga sudjeluje u izložbi *Milost susreta – umjetnička baština Franjevačke provincije sv. Jeronima* (Zagreb, 2010.) s tekstom u katalogu pod naslovom: „Umjetnost od 16. do 19. stoljeća”.

Samostalno je priredio izložbe *Zbirka grafika obitelji Garagnin u Muzeju grada Trogira* (Trogir, Zagreb, Split, 1996. – 1998.), *Popratak ratom oštećenih umjetnina iz Dalmatinske zagore* (Split, 1998.), *Zbirka grafika franjevačkog samostana na Poljudu* (Split, 1999.), *Hrvatska pomorska obitelj Balović iz Perasta i njen arhiv* (Split, 1999.).

Kao veliki zaljubljenik u Boku kotorsku priređuje u Zagrebu u Klovićevim dvorima 2009. godine veliku i vrlo važnu izložbu pod naslovom: *Zagovori sv. Tripunu. Umjetnička baština Kotorske biskupije* oko koje okuplja veći broj suradnika, a sam u popratnom katalogu piše o umjetnosti Boke od 16. do 20. stoljeća s velikim brojem kataloških jedinica u kojima obrađuje najvažnija kiparska, slikarska i zlatarska djela sačuvana u bokeljskim sakralnim ili privatnim zbirkama spomenutog razdoblja.

Uskoro, 2011. godine u istome izložbenom prostoru priprema i drugu važnu izložbu posvećenu djelima mletačkoga renesansnog slikarstva na hrvatskoj obali Jadrana pod naslovom: *Tizian, Tintoretto, Veronese. Veliki majstori renesanse*. Tu je prvi put na jednom mjestu okupljena bogata hrvatska baština slikara mletačkog kruga čijim su djelima već od 15. stoljeća opremani crkveni interijeri istarskih, kvar-

nerskih i dalmatinskih, pretežno sakralnih interijera u važnijim gradskim središtima na obali i na otocima. Studijom u pratećem katalogu usmjerava pozornost na ovaj važan fenomen koji je obilježio slikarstvo na istočnom Jadranu u vrijeme mletačke dominacije tim prostorom. Prateći slikarske narudžbe od ranijih formi kasnogotičkih poliptiha Vivarinijâ, preko Crivelijâ i Bellinijâ do Bastianija i Carpaccia, pa preko Lorenza Lizza do Tiziana, Tintoretta i Veronesea, Tomić upozorava kako se ukus naručitelja u jadranskim središtima usmjerio prema velikanima mletačkog slikarstva što je ujedno rezultiralo i potiskivanjem djelatnosti domaćih majstora koji se nisu mogli nositi s majstorima školovanim u svjetskoj metropoli kakva je bila Venecija.

Kao logičan slijed na prethodnu temu, Tomić organizira u istom prostoru Klovićevih dvora 2015. godine izložbu pod naslovom: *Sveto i profano. Slikarstvo talijanskog baroka u Hrvatskoj* na kojoj ponovno okuplja širi krug suradnika. Strukturira je u nekoliko poglavlja s tim što započinje sa slikarima koje raspoznajemo kao preteče baroka, kao što su: Jacopo Palma Mlađi, Leandro Bassano, Alvise Benfatto dal Friso, Sante Peranda, Matteo Ponzzone – Pončun, Carlo Ridolfi. Nastavlja zatim s rasporedom građe po tematskim cjelinama započinjući sa sakralnim temama; slijede Oltarne pale visokog baroka, rokokoja i klasicizma; Alegorije, literarne i mitološke teme; Krajolici i vedute, urbana scenografija; zatim Portreti, Mrtve prirode, Bitke i Crteži.

1.
Rim 2004., pred Panteonom
(foto: V. Srhoj)

Rome 2004, in front of the
Panteon

2.
Venecija 2008., sa studentima
u crkvi San Giorgio Maggiore
(foto: M. Zornija)

Venice 2008, with students
in the church of San Giorgio
Maggiore

Uz Predgovor prilaže i vrlo vrijedan tekst pod naslovom: „Slikarstvo talijanskog baroka u Hrvatskoj” što je kod nas prvi cjeloviti pregled spomenutog fenomena. Upozorava ujedno na činjenicu kako se u baroknom razdoblju uz neizostavne naredžbe za sakralne prostore pojavljuju i one s drukčijom motivacijom, a to su svjetovne teme koje su nerijetko povezane s pojavom privatnih zbirki, čija je građa, nažalost, s protokom vremena uglavnom raspršena ili uništena. Valja uz alegorijske i mitološke teme posebno istaknuti portrete uglavnom visokih crkvenih prelata po Dalmaciji. U svakom slučaju, pred promatračem i čitateljem nižu se djela brojnih talijanskih slikara iz razdoblja baroka, rokoka i klasicizma, kao što su: Giovanni Lanfranco, Andrea Vaccaro, Sebastiano Ricci, Francesco Fontebasso, Matteo Ponzone, Pietro Ferrari, Nicolas Regnier, Gregorio Lazzarini, Johann Carl Loth, Bartolomeo Litterini, Andrea Vaccaro, Pietro Liberi, Antonio Molinari, Carlo Maratta, Federico Banković, Girolamo Brusafferro, Nicola Grassi, Michele Pagano i drugi.

Kad je riječ o izložbama održanima izvan prostora Republike Hrvatske, ističu se ona u Vatikanskim muzejima iz godine 1999. pod naslovom *Hrvati – kršćanstvo, kultura, umjetnost* koju prati monumentalni katalog *I Croati – cristianesimo, cultura, arte* te ona koja je 2001. godine održana u Veneciji pod naslovom *Tesori della Croazia – restaurati da Venetian Heritage INC*. U dvorcu Écouen nedaleko od Pariza održana je 2004. godine izložba *Hrvatska renesansa* u čijem katalogu Tomić ponovno obrađuje najvažnija renesansna slikarska ostvarenja sačuvana u Hrvatskoj. Kao vrstan poznavatelj novovjekovne likovne umjetnosti svoje je znanstvene priloge

objavljivao u renomiranim domaćim i inozemnim časopisima: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, *Ars Adriatica*, *Peristil*, *Arte Veneta*, *Arte Cristiana*, *Paragone* i drugi. Sudjelovao je, dakako, i na brojnim znanstvenim skupovima koje, čini nam se, nije potrebno nabrajati.

Uz već spomenute tekstove u katalogima važnih izložbi, Tomić je zarana počeo pisati i monografije o umjetninama *seicenta* i *settecenta* u Dalmaciji. Prva u nizu je ona pod naslovom *Barokni oltari i skulptura u Dalmaciji*, Matica hrvatska, 1995. Time je obradio do tada u nas relativno zanemarenu granu mletačke umjetnosti koja je u dalmatinskim sakralnim interijerima ostavila brojne spomenike. Mnogi su mletački kipari sudjelovali u ostvarenju toga bogatog opusa, a Tomić je manirom iskusna istraživača i pravog *connoisseura* proširio i produbio poznavanje njihova opusa. Riječ je o kiparima kao što su: Francesco Cavrioli, Tommaso Rues, Giovanni Comin, Michele Fabris Ongaro, Giovanni Bonazza, Paolo Callalo, Bernardo Tabacco, Francesco Cabianca, Giuseppe Gropelli, Alvise Tagliapietra, Giovanni Maria Morlaiter i Giuseppe Torretti. Njihovim se ostvarenjima vraćao i poslije, u idućim studijama i knjigama.

Zatim slijedi 2002. godine knjiga posvećena slikarstvu pod naslovom: *Splitska slikarska baština – Splitski slikarski krug u doba mletačke vladavine*, koja svojim naslovom jasno definira temu u prostoru i vremenu. U njoj je obuhvaćena cjelokupna slikarska baština brojnih splitskih crkva i institucija nastalih u stoljećima mletačke vlasti.

Posebnu je monografiju Tomić posvetio najkvalitetnijemu dalmatinskom portretu, onomu skradinskog i trogirskog biskupa Tome Nigera pod naslovom: *Lorenzo Lotto, portret Tome Nigera u Splitu*, Split, 2021. U njoj razrađuje sve poznate činjenice iz Nigerova života ističući posebice iznimnu vrijednost ovoga, nadasve vrijednoga slikarskog djela, pokazujući vrsnoćom svojeg pristupa temeljito poznavanje materije kojom se bavi.

Svoja dugogodišnja istraživanja barokne umjetnosti, posebice slikarstva i kiparstva sintetizira u svojoj posljednjoj, a nadasve važnoj knjizi: *Znakovi identiteta. Sveći zaštitnici u umjetnosti 17. i 18. stoljeća u Dalmaciji, Boki kotorskoj i Dubrovačkoj Republici*, Split – Zagreb, 2021. Riječ je, dakle, o umjetničkoj baštini baroknog razdoblja tješnje povezanoj s čašćenjem lokalnih kultova. U uvodu Tomić postavlja pitanja: „Je li Dalmacija samo zemljopisni pojam ili je među njezinim žiteljima postojao osjećaj zajedničke pripadnosti i međusobne povezanosti? Je li postojala svijest o jedinstvu – narodnosnom, vjerskom, kulturološkom – koja je na bilo koji način mogla utjecati na umjetničke procese tijekom 17. i 18. stoljeća? Postoje li u umjetnosti tematske cjeline, sadržajni, ikonografski i ikonološki programi koji su oblikovani u baroknom ključu, suvremenim likovnim jezikom?” Kao odgovore na postavljena pitanja možemo navesti ponovno njegove riječi iz 2015. godine: „Naputak Tridentskog sabora o obnavljanju kultova svetaca, naročito lokalnih svetaca, dalmatinska je crkvena zajednica i cijelo društvo prihvatilo kao neposredan poticaj ne samo za osnaživanje vjere nego istovremeno i za izgradnju komunalnog, regionalnog i narodnosnog identiteta zajednice.” Na tragu ovih promišljanja, u knjizi od gotovo 500 stranica s brojnim ilustracijama, podastire nam umjetničku baštinu povezanu s čašćenjem lokalnih svetaca. Za ovu je knjigu 2022. godine dobio Godišnju nagradu Splitsko-dalmatinske županije.

Mnoge su teme koje je Tomić temeljitije obradio i protumačio povezane sa Zadrom, gdje je, kako je već prije istaknuto, djelovao kao profesor na studiju povijesti umjetnosti.

Kao prvu valja spomenuti onu pod naslovom: *Slikar Giovanni Battista Augusti Pitteri u Dalmaciji*. Prvi je autor koji razrađuje cjeloviti dalmatinski opus ovoga kasnobaroknog slikara podrijetlom iz Venecije, a koji je u razdoblju od 1730. do 1754. djelovao u Zadru gdje su sačuvana neka od njegovih četrdesetak prepoznatih djela. Riječ je o slikaru epigonu u čijim se ostvarenjima ogledaju različiti utjecaji prethodnika. Iako osrednjeg dosega, njegov je opus važan u povijesti dalmatinskog slikar-

stva svojega doba. Zadovoljavao je narudžbe za mnoge zadarske crkvene institucije (katedrala, Sv. Frane, Sv. Šime) i župska središta na zadarskom otočju (Ždrelac, Kali, Tkon, Sali...), a djela su mu sačuvana i izvan zadarskog ambijenta (Split, Trogir, Murter, Drid, Nin, Visovac, Hvar, Omiš).

Na poticaj pok. zadarskog nadbiskupa msgr. Ivana Prende pokrenuta je edicija u više svezaka pod naslovom *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije* u kojoj je sudjelovao sa svojim zadarskim kolegama na katalogiziranju i znanstvenoj obradi bogate sakralne baštine spomenute dijeceze. Svojim tekstovima sudjeluje u nekoliko svezaka (*Zlatarstvo, Slikarstvo i Kiparstvo*) s tim što je knjigu *Kiparstvo II – od XVI. do XX. stoljeća*, Zadar, 2008. napisao samostalno. Za nju je 2008. godine dobio Godišnju nagradu Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske „Radovan Ivančević“. U spomenutim je svescima obradio brojna zlatarska, slikarska i kiparska djela, znatnije unapređujući poznavanje sakralne umjetničke baštine zadarske dijeceze u novom vijeku. Odgovorno tvrdim kao urednik edicije, da se bez njegova sudjelovanja ovaj zahtjevan projekt ne bi mogao ostvariti.

U zadarskoj je sredini djelovao i kao član (a jedno vrijeme i predsjednik) Upravnog vijeća Stalne izložbe crkvene umjetnosti, i to kao predstavnik HAZU-a. U tom se svojstvu, zajedno s piscem ovog obituarija, prihvatio zahtjevnog zadatka reorganizacije stalnog postava Stalne izložbe. Na tom smo elaboratu radili do pred zadnje dane njegova života kada je, već shrvan bolešću, ipak uspio dovršiti preuzetu obvezu. Koja će biti daljnja sudbina toga našeg zajedničkog projekta, za sada nije poznato.

Za svoj ukupan znanstveni opus Tomić je 2023. godine dobio Nagradu Grada Splita za životno djelo.

Pamtit ćemo ga ponajprije kao vrsna i neumorna istraživača umjetničke baštine. Teško je naći mjesto, crkvu, umjetničku zbirku s prostora Dalmacije i Boke kotorske koju Tomić nije obišao i u kojoj nije dokumentirao građu. Njegova torbica koju je uvijek nosio preko ramena bila je opremljena nužnim rekvizitima istraživača, kao što su metar, bilježnica, olovka, povećalo, pa je u svakom trenutku bio spreman suočiti se s novom umjetninom i o njoj zabilježiti najosnovnije podatke. Svugdje je bio rado viđen gost, jer je bio nadasve plemenita osoba, pritom uvijek dragocjen sugovornik i suradnik.

Smrću Radoslava Tomića izgubili smo najboljeg poznavatelja novovjekovne umjetnosti Dalmacije, vrsnog poznavatelja talijanskog kiparstva i slikarstva renesanse i baroka, nadasve draga prijatelja i nezamjenjiva suradnika. Gubitak je uistinu nena-doknadiv, i za obitelj, i za prijatelje, suradnike te, dakako, i za širu zajednicu.

Zbogom dragi prijatelju!

